
VINCLES (IN)VISIBLES: EL CARIB DE DOROTHEA SMARTT EN CATALÀ

Dorothea Smartt és una figura imprescindible de les lletres caribenyes i una de les veus més destacades en la poesia escrita per dones negres des dels anys vuitanta. Poeta, activista literària i mentora de noves generacions de poetes d'ascendència africana i asiàtica al Regne Unit, Smartt és filla de pares barbadians que arribaren a Anglaterra com a part de l'anomenada "Windrush Generation".¹ L'escriptora va ser celebrada pel gran poeta barbadià Edward Kamau Brathwaite amb l'epítet de "Brit-born Bajan International",² ja que la seva obra està a cavall entre dues illes, Barbados i Gran Bretanya.

Smartt ha escrit dos poemaris, *Connecting Medium* (2001) i *Ship Shape* (2008), un pamflet titulat *Sambo's Grave / Bilal's Grave* (2007) i la "plaquette" *Reader, I Married Him & Other Queer Goings-On* (2014). La seva poesia ha aparegut a diverses antologies, entre elles les recents *New Daughters of Africa: An International Anthology of Writing by Women of African Descent* (2019) i *The Sea Needs No Ornament / El mar no necessita ornamento: A Bilingual Anthology of Contemporary Caribbean Women Writers* (2020). A més a més, la seva obra inclou diversos formats. Exemple de la seva versatilitat és "medusa", obra que combina poesia i elements visuals i que va rebre el premi Outstanding Black Example of British Live Art, en la qual la poeta re-significa el mite grec de la dona feta monstre i silenciada i explora els cànons de bellesa que oprimeixen la dona negra. Actualment Smartt està enlestint un tercer poemari on imagina les experiències viscudes pels treballadors del Carib anglòfon que van participar en la construcció del Canal de Panamà, i en

---

¹ "Windrush Generation" fa referència a les persones que van migrar del Carib al Regne Unit entre el 1948 i el 1973. El nom prové del primer vaixell provinent del Carib, *HMT Empire Windrush*, que va atracar a les costes angleses i en el qual anaven a bord els primers migrants que passarien a conèixer-se com la Generació Windrush. Aquesta generació caribenya va jugar un paper fonamental en molts àmbits i en particular en la consolidació del sistema sanitari i de transport públic a la Gran Bretanya de la postguerra.

² L'epítet fa referència a la identitat transnacional, o que escapa fronteres, de la poeta: nascuda al Regne Unit però a la vegada arrelada a l'illa de Barbados, la qual cosa la converteix en una autora internacional.

particular les relacions homosexuals que es van establir entre els membres d'aquesta comunitat a principis del segle XX.

Us oferim tres poemes en versió bilingüe inclosos a *Ship Shape* (2008) i *Reader, I Married Him & Other Queer Goings-On* (2014), ambdós publicats per la prestigiosa editorial independent Peepal Tree Press, especialitzada en literatura del Carib anglòfon i Black British Writing.³ Ens agradaria, amb aquestes traduccions, celebrar i acostar al públic catalanoparlant una poeta caribenya atrevida, enginyosa i compromesa que, tal com demostra aquesta petita selecció, explora les experiències silenciades de les dones afro-caribenyes i les identitats fragmentades de la diàspora caribenya.

Al primer poema, “Estimar dones” / “Loving Women”, Dorothea Smartt obre un espai discursiu on inserir les històries de dones caribenyes que s’han vinculat entre elles a través del desig i les relacions sexoafectives. Al centre del poema se situa la invisibilitat, ja sigui perquè no es reconeix aquest desig o perquè s’oculta darrere de l’amistat, un motiu recurrent en l’homoerotisme entre dones caribenyes (King, 2014: 97). Malgrat tot, al poema es fa palès que la invisibilitat social a ulls de la cultura heteronormativa no significa absència: els vincles sexoafectius entre dones caribenyes tenen una llarga història, són “un camí ben concorregut / tot i les amenaces”. La veu poètica reconeix i celebra el desig *queer* a l’arxipèlag, que esdevé un “goig perillós”, no només pel clima hostil que amenaça la seva existència, sinó també perquè aquest desig posa en qüestió el sistema heteropatriarcal que perpetua una violència estructural per raó de gènere i orientació sexual. L’ús del terme *macommère*, part del lèxic de diverses llengües criolles caribenyes, és significatiu. Al Carib anglòfon, una *macommère* és una dona que ajuda econòmicament i ofereix suport emocional a una altra dona, amb qui sovint comparteix la cria dels fills (Hodge, 2002: 478). Smartt celebra i visibilitza un sistema no-hegemònic de cria fonamental a la societat caribenya.

Com a persona afrodescendent i filla de migrants caribenys que van arribar a Anglaterra als anys cinquanta, el fet diaspòric és central a la poesia de Smartt. Partint de la diàspora com un element clau que distingeix la identitat caribenya, “Just a Part: a Distant Lot” / “Només una part: una colla llunyana” ens ofereix un espai de reflexió íntim en el que la veu poètica intenta encaixar les peces disperses que formen la seva identitat/família. El poema busca punts en comú, fils que uneixin la veu poètica amb aquells parents dels que ha sentit parlar però que encara no coneix. Descrita com “una colla llunyana, / escampada al llarg de camins migratoris”, la família del poema no es correspon a la construcció occidental hegemònica. A mesura que el jo poètic reconeix “fragments familiars”, pot veure com es desplega la

---

³ Terme amb el que s’anomena la literatura britànica escrita per autors i autores afrodescendents.

seva identitat i reconeix, tal com afirma Brathwaite, que la unitat és submarina (1975:1).⁴

A l'últim poema, "Reader, I married him" / "Lector, em vaig casar amb ell", el jo poètic es casa per amor. No es tracta, però, d'un amor romàntic com el de *Jane Eyre* de Charlotte Brontë, al que fa referència el títol, sinó que el jo poètic, identificat com una dona afro-caribenya de nacionalitat britànica (com l'autora), es casa per amor "a la nostra humanitat". A aquestes atípiques noces només hi assisteixen ella, el seu promès i l'amant del seu promès —que també n'és el testimoni. Tal com va fer Jean Rhys a *Wide Sargasso Sea* (1966), la poeta es basa en una història canònica i la re-imagina posant al centre també la dona criolla. A més, en aquest cas, el poema denuncia l'homofòbia, ja que es tracta d'un casament entre una dona britànica-caribenya i un home jamaicà que ha estat víctima d'atacs homòfobs. El casament, irònicament celebrat al més pur estil "caribeny" per tal de no despertar cap sospita, és "un acte políticament incorrecte" i alhora un acte de solidaritat alliberador.

A continuació, us oferim els tres poemes que hem escollit en anglès acompanyats de les traduccions al català que vam realitzar conjuntament en el marc de l'assignatura "Migracions i diàspores en les cultures i literatures en anglès" del màster de Construcció i Representació d'Identitats Culturals (CRIC) de la Universitat de Barcelona l'any acadèmic 2018-2019. Volem agrair tant a la poeta, Dorothea Smartt, com a l'editorial, Peepal Tree Press, que ens hagin permès reproduir i traduir aquests tres poemes.

MARIA GRAU PEREJOAN
Universitat de les Illes Balears

GEMMA GARCIA PARELLADA

MAR JUÁREZ LEÓN

---

⁴ "La unitat és submarina", títol original "The unity is submarine", és una cita del poeta barbadià Edward Kamau Brathwaite en la qual connecta les identitats caribenyes amb les seves arrels africanes. És a dir, és una referència a la diàspora africana escampada al llarg de l'Atlàntic.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Brathwaite, Kamau (1975), “Caribbean Man in Space and Time”, *Savacou*, 11-12: 1-11.
- Brontë, Charlotte (1847), *Jane Eyre*, Londres, Smith, Elder & Co.
- Busby, Margaret (2019), *New Daughters of Africa: An International Anthology of Writing by Women of African Descent*, Brighton, Myriad Editions.
- Collins Klobah, Loretta i Maria Grau Perejoan (2020), *The Sea Needs No Ornament / El mar no necesita ornamento: A Bilingual Anthology of Contemporary Poetry by Women Writers of the English and Spanish-speaking Caribbean*, Leeds, Peepal Tree Press.
- Hodge, Merle (2002), “We Kind of Family”, *Gendered Realities: Essays in Caribbean Feminist Thought*, Patricia Mohammed (ed.), Kingston, University of the West Indies Press: 474-485.
- King, Rosamond S. (2014), *Island Bodies: Transgressive Sexualities in the Caribbean Imagination*, Gainesville, University Press of Florida.
- Rhys, Jean (1966), *Wide Sargasso Sea*, Londres, André Deutsch.
- Smartt, Dorothea (2001), *Connecting Medium*, Leeds, Peepal Tree Press.
- (2007), *Sambo’s Grave / Bilal’s Grave*, Leeds, Peepal Tree Press.
- (2008), *Ship Shape*, Leeds, Peepal Tree Press.
- (2014), *Reader, I Married Him & Other Queer Goings-On*, Leeds, Peepal Tree Press.

Loving Women

It's a dangerous joy,
 well-travelled all the same
 in spite of threats.
 We have been here before
 hidden in stories of back-home

Caribbean women, *more than frens*.
 My father knew, my mother knows,
 of women *like that*
 telling no names —
 is only after she gone
 her childhood friend tells

of our *macommère* Great Aunt
 living with she *fren*.

Estimar dones

És un goig perillós,
 un camí ben concorregut
 tot i les amenaces.
 Ja ens hem trobat aquí abans,
 amagades en històries de dones caribenyes
 de casa nostra, *més que amigues*.

El pare en sabia, la mare en sap,
 de dones *així*
 sense dir noms —
 i just després que ella ens deixés
 la seva amiga de la infància explica que

la nostra *macommère*, la tieta àvia,
 vivia amb la *seva amiga*.

Just a Part: A Distant Lot

My family are a distant lot.
Some I've met, maybe once,
many never at all.
I do not know their likes or dislikes,
I struggle to recall their names.
They do not surround me
at significant times of the year.

My family are a distant lot.
Their faces do not spring to mind,
I do not see shared gestures or
ways of saying.

My family are a distant lot,
scattered around migratory paths: from Barbados
landing up in London, Birmingham, New York,
Panama City, Nassau, Miami, Havana.

My family are a distant lot,
people whose names I write down
to remember, interrogate my mother
to make connections on paper —
my family extending across the page —
great uncles and aunts on their travels.
Mum remembers letters arriving
in Bridgetown with news of babies born,
cousins to know.

My family are a distant lot.
Cousin Sherry and I, excavating names,
make mention of a place
with the same address in Bridgetown.
Her grand-aunt's board-house is my grandmother's,
its sole occupant now the grand-daughter,
providing a link for scattered family.

My family are a distant lot.
Sherry and I find each other, cautious,
each behind a video camera,
smiling at our visceral need to record,
sitting in a room of her family, my family
of not so distant cousins.

For the first time,
at twenty-something, in a room full of
faces holding familiar fragments
of my mother, my sisters, my own,
here, in this living room, I see
my cousin smile my mother's smile.
See her mother's long fingers equal my own.
With diverse kin extending around the room
my sense of self opens out.

This one time we meet —maybe never again—
I ask their likes and dislikes.
Ask them to recall names my mother told me.
As they surround me, aunts become sisters-
in-law, uncles become fathers.
Faces spring from old photos; I see
shared gestures and hear our ways of saying.

My family and I are just apart.
And this distant lot are just
a part I could not see, do not live around.

And I wonder if blood is thicker than water,
even when the bloodline's vague and unknown.

And I wonder if the family I'm born to
is the family that will make me whole.

Només una part: una colla llunyana

La meva família és una colla llunyana.
Alguns, els he conegut potser un cop,
molts, mai.
No conec què els agrada i què els desagrada,
em costa recordar els seus noms.
No m'envolten
en dates assenyalsades.

La meva família és una colla llunyana.
Les seves cares no em venen a la ment,
no hi veig gestos o
parlars compartits.

La meva família és una colla llunyana,
escampada al llarg de camins migratoris: des de Barbados
desembarcaren a Londres, Birmingham, Nova York,
Ciutat de Panamá, Nassau, Miami, l'Havana.

La meva família és una colla llunyana,
gent de qui escric els noms
per recordar-los, sobre qui interrogo la mare
per fer connexions sobre paper —
la meva família estenen-se pel full —
tiets avis i tietes àvies fent viatges.
La mare recorda cartes que arribaven
a Bridgetown amb notícies de nounats,
cosins per conèixer.

La meva família és una colla llunyana.
La cosina Sherry i jo, excavant noms,
esmentem un lloc
amb la mateixa adreça a Bridgetown.
La casa feta de taulons de la seva tieta àvia és la de la meva àvia,
la neta n'és ara l'única ocupant,
el vincle per a una família escampada.

La meva família és una colla llunyana.
La Sherry i jo ens trobem, cauteloses,
cadascuna darrere d'una càmera de vídeo,
somrient a la nostra necessitat visceral de gravar,
assegudes a casa de la seva família:
la meva família de cosins no tan llunyans.

Per primera vegada,
als vint-i-tants, en una habitació plena de
cares que contenen fragments familiars
de la meva mare, les meves germanes, meus,
aquí, en aquesta sala d'estar, veig
la meva cosina somriure amb el somriure de la meva mare.
Veig que els dits llargs de la seva mare són iguals que els meus.
Amb aquesta parentela ben diversa escampada per l'habitació
sento el meu jo desplegar-se.

La vegada que ens reunim —potser mai més—
els pregunto què els agrada i què els desagrada.
Els demano que intentin recordar els noms
dels que em parlava la mare.
Mentre m'envolten, les tietes esdevenen
cunyades, els tiets esdevenen pares.
Reconec cares de fotos antigues; hi veig
gestos compartits i sento el nostre parlar.

La meva família i jo simplement estem separades.
I aquesta colla llunyana és simplement
una part que no podia veure, de qui no visc a prop.

I em pregunto si la sang es torna mai aigua,
fins i tot quan els llaços de sang són imprecisos i desconeguts.

I em pregunto si la família on he nascut
és la família que em farà sentir plena.

Reader, I Married Him

Reader, I married him.
A son with his father's name,
loving a man twice his age,
hiding from dem men that kill
he las' "fren" —and chop-he
widda a machete! Slice scarring he face
impairing he eyes (like a Mr. Rochester)
but not mine. I could see a way, clear-clear.

Reader, I married him
so he could lef outta JA. Take refuge
in my British citizenship,
my redundant heterosex right
to marry any man. So I flew to Bim,
to do it beachside, tropical style —
at least in the photos
that would serve as proof.

Reader, I married him.
My best man? His lover, gave me away,
was wedding planner, witness,
and his wedding night delight,
man enough to cover every detail
of our act. Rehearsing Junior
in his role. For this was a political act:
I was the lifeboat, love boat.

Reader, I married him,
this young guy half my age.
The Bajan registrar looked weary
at another “rent-a-dread” giving
“Stella-her-groove-back”.
I was a politically incorrect act:
bewitch, turn-head tourist trapped
by his honey eyes, glazed by my island man.

Reader, I married him.
I was confident, self-assured, but
still feigning new love coyness.
He was all fingers and thumbs,
dumb in the face of her authority.
Me, the blushing brown-skin bride,
who produced the rings, asked
his lover for the wedding bands.

Reader, I married him —for love
of our humanity. Arms entwined,
we sipped each other’s champagne,
clutching me between Sandy Lane’s columns —
our photographer sneaking kisses.
Reader, I married him, played a part
for a JA brother. Reader I, married him.
With our *tainted love* we said, “I do”.

Lector, em vaig casar amb ell

Lector, em vaig casar amb ell.
Un fill amb el nom del seu pare,
que estima un home que li dobla l'edat,
que s'amaga d'aquells homes que van matar
el seu últim "amic" —i el van nafrar
amb un matxet! Un tall li va deixar la cara senyalada
i va malferir els seus ulls (com un Mr. Rochester)
però no els meus. Jo podia veure una sortida, clara, clara.

Lector, em vaig casar amb ell
perquè així pogués sortir de Jamaica. Refugiar-se
en la meva nacionalitat britànica,
el meu superflu dret heterosexe
de casar-me amb qualsevol home. Així que vaig volar a Bim,
per fer-ho vora la platja, a l'estil tropical;
almenys a les fotos
que servrien de prova.

Lector, em vaig casar amb ell.
El meu padrí? El seu amant, em va portar a l'altar,
va ser l'organitzador del casament, testimoni,
i el seu delit a la nit de nocces,
prou home per ocupar-se de cada detall
del nostre acte. Assajava amb en Junior
el seu paper. Perquè això era una acte polític:
jo era el bot salvavides, el vaixell de l'amor.

Lector, em vaig casar amb ell,
aquest noi jove a qui doblo l'edat.
La funcionària barbadiana semblava cansada
d'un altre "gigoló-amb-rastes" que li torna
"la-marxa-a-la-Stella".
Jo era un acte políticament incorrecte:
encisada, una atractiva turista captivada
pels seus ulls de color mel, fascinada pel meu illenc.

Lector, em vaig casar amb ell.
Confuada, segura de mi mateixa, però
encara fingint la tímidesa d'un nou amor.
Ell semblava ben maldestre,
com un babau davant l'autoritat de l'oficiant.
Jo, la núvia enrojolada de pell marró,
que havia portat els anells, vaig demanar
al seu amant les aliances.

Lector, em vaig casar amb ell —per amor
a la nostra humanitat. Amb els braços entrelaçats,
vam beure xampany, l'un de la copa de l'altre,
abraçant-me entre les columnes del Sandy Lane —
mentre el nostre fotògraf robava petons.
Lector, em vaig casar amb ell, vaig fer el meu paper
per a un germà de Jamaica. Lector, jo, em vaig casar amb ell.
Amb el nostre amor corromput vam dir, "sí, vull".

